

A szakirodalmi tájékoztatási szolgáltatások korszerűsítése a pedagógiai információs rendszerben

A folyóiratcikkek feldolgozásának országos rendszere

Valamennyi meghatározó szakma, illetve tudományág számára ma már alapvető követelmény, hogy saját információs rendszert alakítson ki, amelynek keretei között koordináltan folyhat az információ- és a tartalomszolgáltatás. Ideális esetben ezen információs rendszerek koordinátora az adott szakterület információs központja, ha van ilyen, országos szakkönyvtára. Az elvégzett vizsgálatok és elemzések alapján az alábbiakban kidolgozott terv a neveléstudomány és az oktatásügy számára javasol összehangolt szolgáltatáscsomagot a folyóiratcikkek jobb hozzáférhetősége érdekében.

A pedagógiához kötődő információ összetett és sokrétű, akárcsak az a felhasználói kör, amelynek igényeire és szükségleteire a rendszer épül. A felhasználó közönség az utóbbi években még inkább differenciálódott, az egyik legnépesebb és legtagoltabb közönségről van szó. A rendszer meghatározó használói az oktatásirányítás döntéshozói, a neveléstudomány kutatói és művelői, azaz a pedagógustársadalom a lehető legszélesebben értelmezve, és mindenekelőtt a pedagógusképzés különböző szintjein megjelenő, egyre nagyobb számú hallgatói réteg. Esetleges, de nem figyelmen kívül hagyható eleme lehet ezen kívül a társadalom gyakorlatilag bármely tagja, akár szülőként, akár az élethosszig tartó tanulás résztvevőjeként kerül kapcsolatba a szolgáltatott információval.

A fenti tagoltságból egyenesen következik, hogy nagyon eltérő igényeket kell a szolgáltató rendszernek kielégítenie. Egyszerre kell gyorsnak és átfogónak, részletesnek és differenciálnak lennie. A XXI. század minőségi követelményeinek csak az egymásra épülő szolgáltatási rendszer tud eleget tenni.

A használói közönség ráadásul ma már nem áll meg az ország határainál. Tudomásul kell vennünk, hogy nem csak magunknak termeljük az információt, a külföld is használni akarja. Az európai uniós tagsággal már nem kerülhetjük meg a nyelvi kérdéseket. A magyar információ fogyaszthatóvá tétele a külföld számára a pedagógiai információs rendszer fontos feladata.

A technikai fejlődés következményeként teljesen új problémákkal is szembe kell nézni. Az információ felhasználóinak egyre tetemesebb része távolról, az interneten keresztül használja a rendszert. Az ő igényeikről és megelégedettségükről nincs közvetlen visszajelzés. Meg kell találni a módját annak, hogy ezt a felhasználói kört jobban megismerjük, valamint hogy a szolgáltatások megfelelő színvonalon jussanak el távolra is.

A pedagógiai információ terminus technicus nehezen definiálható. A vizsgáldásunk látókörébe tartozó ismeretek a szociológiától és közgazdaságtól a politikán és történelmen át a pszichológiáig és a számítástechnikáig terjednek. Nem is beszélve a pedagógia tudományának nagyon erős gyakorlati érdekelttségéről. Ez pedig természetesen vonja maga után, hogy együtt kell gondolkodnunk más tudomány-, illetve ismeretágak információs rendszereivel. Össze kell hangolni a terminológiát, átjárhatóvá kell tenni az információfeltáró eszközöket. A pedagógiai rendszer közönsége számára elérhetővé és fogyaszthatóvá kell tenni a társtudományok információforrásait.

A fentiekből tulajdonképpen automatikusan következik, hogy mélyebb és differenciáltabb elemző és információfeltáró munkára van szükség. A differenciáltabb feldolgozás kifinomultabb eszközrendszert igényel, mind tartalmilag, mind technikailag. Ennek összehangolt megtervezése, kidolgozása és használatának el-sajátíttatása az információs rendszer egyik legfontosabb feladata. A digitalizáció jó megoldást ad arra, hogy egységesen feltárt és mindenki számára hozzáférhető elektronikus információs bázissal támasszuk alá a szolgáltatási rendszert.

A rendszerre szerveződés első lépése, hogy tudjunk egymásról, tisztában legyünk azzal, mit csinál a másik. Az a cél, hogy kerüljük az átfedéseket, hiszen feladat van elég, jut mindenkinek. Nemrégiben még az volt az egyik leglényegesebb kérdés, hogyan juttassuk el az információt a végfelhasználóhoz. Gyakorlatilag az internet segítségével ma már bárki bármiről azonnal értesülhet, a terjesztés alapvetően technika és szándék kérdése. Sokkal nagyobb probléma, hogy el lehessen igazodni az információtömegben, azaz hogy a terjesztés gyors és hatékony legyen, hogy a különböző információforrások között létrejöjjön a kompatibilitás. Ehhez kell új eszközöket találni. A terjesztés feladatai közé tartozik ma már a minőségi válogatás is.

1. Hozzáférés a folyóiratcikkekben megjelenő magyar pedagógiai szakirodalomhoz

1.1. A folyóiratbázis

A neveléstudomány és oktatásügy érdeklődési körébe tartozó legfontosabb orgánumokat és ezek rangsorát bibliometriai módszerekkel határoztuk meg. A Magyar Pedagógiai Adatbázis (PAD) által feldolgozott szakcikkek megoszlása az egyes folyóiratok között kiadja azt a rangsort, amelynek segítségével a szakterület magfolyóiratai meghatározhatók. Ebben a sorban most nem szerepelnek a napilapok (amelyeket a könyvtár a '90-es évek közepéig feldolgozott), sem azok az orgánumok, amelyek nem szorosan pedagógiai szaklapok és ma már nem élnek. A rangsort az alábbi táblázat szemlélteti:

Folyóirat címe	PAD-ban feldolgozott cikkek száma
Magfolyóiratok	
Köznevelés	6 241

Új Pedagógiai Szemle	2 532
Iskolakultúra	1 945
A tanító	1 770
Óvodai Nevelés	1 383
Magyar Felsőoktatás	1 201
Szakoktatás	1 156
Hogyan tovább? (Győr)	1 066
Mentor	972
Új Katedra	899
Educatio	833
Fejlesztő Pedagógia	835
Módszertani Közlemények	779
Gyógypedagógiai Szemle	776
Pedagógiai Műhely	732
Budapesti Nevelő	698
Pedagógusok Lapja	644
Szakképzési Szemle	559
Család, gyermek, ifjúság	511
Könyv és Nevelés	496
Magyar Pedagógia	493
	26 521
További folyóiratok	
Magyartanítás	394
HVG	391
Megyei Pedagógiai Körtkép	375
Új Ember	360
Egészségnevelés	312
Csengőszó	310
Fizikai Szemle	300
Magyar Református Nevelés	295
Taní-tani	293
Parlando	271
Inspiráció	257
Természet Világa	253
Dramapedagógiai Magazin	219
Keresztény Élet	217
Metronóm	210
Honismeret	208
Kollégium	206
Fordulópont	193
Iskolakönyvtáros	178

Modern Nyelvoktatás	177
Iskolaszolga	176
Testnevelés	170
Könyv. Könyvtár. Könyvtáros	163
Tehetség	142
Módszertani Lapok. Informatika+technika	141
Módszertani Lapok. Alsó tagozat	136
Módszertani Lapok. Könyvtárhasználattan	132
Módszertani Lapok. Speciális pedagógia	127
Magyar Közlöny	123
Módszertani Lapok. Történelem	121
Élet és Irodalom	121
Cédrus	101
Nyelvünk és Kultúránk	97
Módszertani Lapok. Matematika	96
Módszertani Lapok. Fizika	94
Alkalmazott Pszichológia	94
Módszertani Lapok. Ének-zene	92
Módszertani Lapok. Magyar	92
Evangelikus Élet	90
Középszkolai Matematikai és Fizikai Lapok	89
Módszertani Lapok. Biológia	85
Kisgyermeknevelés	83
A fizika tanítása	82
A biológia tanítása	81
Kapcsolat (Eger)	79
Módszertani Lapok. Vizuális kultúra	79
Igen	78
Módszertani Lapok. Kémia	76
Reformátusok Lapja	75
Magyar Nyelvőr	72
Hitel	72
Módszertani Lapok. Testnevelés	71
Iskolai Testnevelés és Sport	70
A természetismeret tanítása	66
Confessio	65
A matematika tanítása	65
Élet és Tudomány	64
Jel	63
Vigília	61
Valóság	56

Kritika	55
História	54
Magyar Tudomány	53
Családi Lap	52
Új Élet	52
Édes Anyanyelvünk	52
A földrajz tanítása	51
Esély	51
Távlatok	48
Erdélyi Magyarság	46
Magyar Pszichológiai Szemle	43
Magyar Szexológiai Szemle	42
Világosság	42
Vasi Szemle	41
Mécses	40
Magyar Könyvszemle	39
Pszichológia	36
Jászkunság	33
Soproni Szemle	33
Boa Átmenetek	32
Pedagógus Világ	26
Magyar Napló	25
Somogy	23
Könyvtári Figyelő	23
Kapu	22
Középiskolai Kémiai Lapok	22
Új Forrás	22
Forrás	19
Századok	19
Magyar Szemle	17
Mozgó Világ	15
Magyar Nyelv	14
Műhely	14
Protestáns Szemle	14
Rubicon	13
Pszichoterápia	12
Tudományos és Műszaki Tájékoztatás	12
Életünk (Szombathely)	12
Irodalomtörténeti Közlemények	11
Auni-lap	9
Tiszatáj	9

Kortárs	8
Jelenkor	6
Környezetvédelem	6
Társadalomkutatás	6
Új Dunatáj	6
Múlt és Jövő	5
Palócföld	5
Irodalomtörténet	5
Európai Tükör	4
Abacus	4
Alföld	3
Jel-kép	3
Akadémiai Értesítő	2
Európai Utas	1
Ezredforduló	1
Liget	1
Statistikai Havi Közlemények	1
Szociológiai Figyelő	1
Új Művészet	1
	10 576
Összesen	37 097

A táblázat tanúsága szerint a vizsgált 37 097 cikknek kb. egyharmada négy folyóiratban jelent meg, a következő egyharmada 17 folyóiratban, a harmadik harmad pedig 119 folyóiratban. Kicsit torzultan, de érvényesül a Bradford-féle szóródási törvény, vagyis:

$$a : 4a : 30a$$

A pedagógia területén az első 21 folyóiratot nyugodtan tekinthetjük magfolyóiratnak, az összes pedagógiaileg szakcikknek számító publikáció kétharmada ezekben jelenik meg. Természetesen másként kell megítélni a hetilapokat (pl. a Köznevelést), a havonta vagy negyedévenként megjelenő folyóiratokat, hiszen a cikkek számát nagymértékben befolyásolja a megjelenés gyakorisága. Ezért hát a fenti táblázat nem szakmai értéket vagy fontosságot jelez, csupán egy eszköz arra, hogy valamiféle rangsort létre tudjunk hozni. A harmadik harmadba tartozó 119 folyóiratot sem hagyhatjuk figyelmen kívül, ezekben – sokszor szórványosan – szintén nagyon fontos szakirodalom található. A továbbiakban a folyóiratok ezen két csoportjával, a bennük található cikkek feldolgozottságával foglalkozunk.

1.2. Feldolgozottság

● PAD – Magyar Pedagógiai Adatbázis

A fenti táblázat azt ábrázolja, hogy az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum által készített magyar pedagógiai szakirodalmi adatbázis (PAD)

milyen arányban dolgozza fel a folyóiratokban megjelenő szakecikkeket. A neveléstudomány területén 1989 óta Magyarországon ez a legteljesebb adatbázis. Célja a magyar és magyar vonatkozású pedagógiai szakirodalom teljes körű feltárása, valamint a világirodalom reprezentatív bemutatása. Az adatbázisban jelenleg megtalálhatók az 1980-tól máig Magyarországon kiadott pedagógiai témájú szakkönyvek, 1989-től a tanulmánykötetek egyes tanulmányai, valamint szintén 1989-től a magyarországi pedagógiai és kulturális folyóiratok szakeikvei. Válogatottan tartalmazza az adatbázis az 1975 után megjelent külföldi szakkönyvek adatait (a feldolgozott könyvek az OPKM állományában megtalálhatók), és 1989-től a legfontosabb külföldi szaklapokban megjelent, a magyar közönséget fokozottabban érdeklő szakecikkeket.

A PAD adatbázis a más országokban is meglévő neveléstudományi adatbázisok partnere kíván lenni. Terminológiájában illeszkedik az Egyesült Államok ERIC adatbázisához, a British Education Indexhez, a FIS-Bildung című német adatbázishoz, a legjelentősebb pszichológiai adatbázishoz, a PsycInfohoz, és természetesen az egységes európai uniós terminológiához. Hosszú távon ez a kompatibilitás lesz a biztosítéka annak, hogy a magyar adatok világszerte használhatók legyenek.

● **Pedagógiai magfolyóiratok feldolgozottsága más adatbázisokban, illetve könyvtári katalógusokban***

Megvizsgáltuk, hogy a legfontosabb magyarországi adatbázisok milyen számban dolgozzák fel az általunk neveléstudományi magfolyóiratoknak tekintett orgánumokat, főként abból a szempontból, hogy vannak-e olyan átfedések, amelyek az információszolgáltatás hatékonyságát rontják, hiszen a felhasználó számára zavart okoznak a megfelelő forrás kiválasztásában.

A vizsgálatba bevont szakirodalmi adatbázisok:

- ◇ MAB: Magyar Mezőgazdasági Bibliográfia adatbázisa,
- ◇ MMR: Magyar Műszaki és Gazdasági Repertórium adatbázisa,
- ◇ Irodalmi Adatbázis: Irodalmi kritikák, tanulmányok bibliográfiája,
- ◇ Magyar Jogi Szakirodalmi Adatbázis,
- ◇ MANCI: Könyvtár- és információtudományi cikkek adatbázisa,
- ◇ Nemzetiségi cikk adatbázis,
- ◇ MOB: Magyar Orvosi Bibliográfia adatbázisa,
- ◇ PRESSDOK: Politikai, gazdasági, jogi sajtófigyelő adatbázis,
- ◇ SzocioWeb: a Szociológiai Információ internetes változata,
- ◇ WebKat.hu: On-line elérhető digitális szövegek adatbázisa.

A fenti adatbázisok kisebb-nagyobb számban tartalmaznak cikkeket pedagógiai folyóiratokból. A következő táblázat szemlélteti, melyik adatbázisban a neveléstudomány melyik magfolyóiratának cikkeit találhatjuk meg:

* Az összevetéshez felhasználtuk Murányi Péter adatait a magyar cikkanyag feldolgozottságáról.

Adatbázis	Folyóirat
MAB	Köznevelés, Új Pedagógiai Szemle, Iskolakultúra, Magyar Felsőoktatás
MMR	Iskolakultúra, Szakképzési Szemle
Irodalmi Adatbázis	Új Pedagógiai Szemle, Iskolakultúra, Tanító, Magyar Felsőoktatás, Budapesti Nevelő, Magyartanítás
Magyar Jogi Szakirodalmi Adatbázis	Magyar Felsőoktatás, Család, gyermek, ifjúság
MANCI	Köznevelés, Educatio, Fordulópont, Új Pedagógiai Szemle, Iskolakultúra, Tanító, Magyar Felsőoktatás, Hogyan tovább?, Új Katedra, Módszertani Közlemények, Pedagógiai Műhely, Könyv és Nevelés
Nemzetiségi Cikk Adatbázis	Köznevelés, Új Pedagógiai Szemle, Iskolakultúra, Educatio, Család, gyermek, ifjúság
MOB	Gyógypedagógiai Szemle, Mentor, Egészségnevelés
PRESSDOK	Köznevelés, Új Pedagógiai Szemle, Magyar Felsőoktatás, Educatio, Szakképzési Szemle, Pedagógusok Lapja, Magyar Pedagógia, Család, gyermek, ifjúság, Könyv és Nevelés
SzocioWeb	Köznevelés, Új Pedagógiai Szemle, Iskolakultúra, Óvodai Nevelés, Új Katedra, Módszertani Közlemények, Educatio, Gyógypedagógiai Szemle, Budapesti Nevelő, Magyar Pedagógia, Család, gyermek, ifjúság, Könyv és Nevelés
WebKat.hu	Educatio, Fejlesztő Pedagógia, Iskolakultúra, Magyar Felsőoktatás, Új Pedagógiai Szemle

A vizsgálatba bevont, a témában érintett könyvtári katalógusok:

- ◊ Modern Üzleti Tudományok Főiskolája Könyvtára,
- ◊ Budapesti Corvinus Egyetem Központi Könyvtár,
- ◊ Budapesti Gazdasági Főiskola Kereskedelmi, Vendéglátóipari és Idegenforgalmi Főiskolai Kar Könyvtára,
- ◊ Tessedik Sámuel Főiskola Gazdasági Főiskolai Kar Könyvtára,
- ◊ Semmelweis Egyetem Testnevelési és Sporttudományi Kar Könyvtára,
- ◊ Széchenyi István Egyetem, Egyetemi Könyvtár,
- ◊ Szegedi Tudományegyetem Egyetemi Könyvtár.

Valamennyi felsőoktatási könyvtár katalógusát megnéztük, a fentiek azok, amelyekben folyóiratcikkek, ezen belül pedagógiai folyóiratok cikkei is megtalálhatók.

A vizsgálat azt mutatja, hogy viszonylag kevés az átfedés, és az esetek nagy részében ez indokolt. A szakirodalmi adatbázisok saját gyűjtőkörük szerint dolgozzák fel a szakirodalmat, ahol nagyobb átfedések vannak (pl. a szociológia területén), az minden esetben indokolt, hiszen egy adott szakterület irodalmának az adott terület adatbázisában meg kell jelennie, akkor is, ha más szakterület is feldolgozza. Az ilyen esetekben azon lehet elgondolkodni, hogy van-e lehetőség valamilyen együttműködésre, amellyel egymás munkáját megkönnyíthetnék.

Más a probléma a WebKat.hu adatbázis esetében, amely nem téma szerint válogatja a feldolgozott cikkeket, hanem elektronikus hozzáférés szerint. Az elektronikus is elérhető folyóiratok feldolgozásában (pl. Új Pedagógiai Szemle) itt elég nagyok az átfedések. Kérdés, hogy szükség van-e ezekre az

átfedésekre, vagy esetleg meg lehetne oldani az elektronikusan is elérhető folyóiratcikkek közös feldolgozását.

A könyvtári katalógusoknál első pillantásra esetlegesnek tűnik, mit és miért dolgoznak fel. Személyes kapcsolatfelvétel során kiderült, a fő szempont, hogy gyűjtsék az adott intézmény oktatóinak publikációit, illetve az intézményre vonatkozó vagy a felsőoktatást érintő cikkeket. Ebbe az érvelésbe természetesen nem mindig fér bele a ténylegesen feldolgozott folyóiratcikkek köre, az átfedések azonban olyan esetlegesek és kevésbé számottevőek, hogy nem érdemes velük behatóbban foglalkozni.

A legnagyobb problémának az látszik, hogy bizonyos intézmények és adatbázisok nem tüntetik fel eléggé egyértelműen, mit, milyen céllal, milyen teljességgel dolgoznak fel, így a felhasználó, ha nem jártas a hazai viszonyokban, eltévedhet az információk erdejében. Megtalálhat pl. egy publikációt egy adatbázisban, és azt gondolhatja, az adott folyóirat többi öt érdeklő cikkét is meg kellene itt találnia. Szükség van tehát egy praktikusabb eligazításra az adatbázisainkat távolról használó közönség számára.

A párhuzamos feldolgozás legnagyobb számban az alábbi szakfolyóiratok cikkeinél áll fenn: Új Pedagógiai Szemle, Iskolakultúra, Magyar Felsőoktatás. Educatio. Ezek a neveléstudomány elméleti kérdéseit legteljesebben feldolgozó orgánusok, azt is mondhatjuk, hogy megérdemlik a többszörös feldolgozást. Fontos lenne azonban, hogy valamiféle összehangoltság jöjjön létre a különböző feldolgozások között, amely a felhasználó számára a minőségi válogatást segítené.

1.3. A feldolgozások minőségi összehasonlítása

A feldolgozás minőségét csak az adott adatbázison (katalóguson) belül lehet igazán értékelni. Azt leszögezhetjük, hogy a neveléstudományi információ szempontjából a legteljesebb és legdifferenciáltabb feldolgozást a PAD szakirodalmi adatbázis nyújtja.

PAD

Az információk elérését jól strukturált adatszerkezet és változatos keresési lehetőségek biztosítják. Természetesen keresni lehet minden alapvető bibliográfiai adat szerint (szerző, cím, folyóirat, kiadás éve stb.) és a tartalom oldaláról is. A tartalmi feltárás több szinten történik. Valamennyi tartalmi információt hordozó adatmező (pl. cím, alcím) szavanként kereshető, a keresőszoftver lehetőségeit figyelembe véve különféle logikai kombinációkkal (és, vagy, de nem, közelségi operátorok).

A mélyebb tartalmi feltárást egy átfogó szakcsoportrendszer és az Országos Pedagógiai Könyvtárban kifejlesztett tárgyszórendszer tárgyszavai adják. A szakcsoportok egyfajta osztályozási rendként a pedagógia nagyobb témaköreit ölelik fel, használatuk a keresésben egyrészt egy téma összefoglaló irodalmának megtalálását, másrészt a tárgyszavas keresés további finomítását teszik lehetővé.

Az adatbázisban szereplő tételek tartalmáról a tárgyszavak és az idegen nyelvű cikkek esetében a tartalmat összefoglaló magyar nyelvű referátumok adnak képet. A tárgyszavazás egységes elvek alapján, szabályozott szótár segítségével történik. A tárgyszavak egymás utáni sorrendje az esetek többségében mondatszerűen tükrözi a közöttük fennálló szintaktikai kapcsolatokat is. Keresni lehet földrajzi ne-

vek, iskolatípusok, iskolák neve stb. alapján, a hatékonyság azonban megkívánja, hogy a keresésben alkalmazott elemeket a keresőrendszer kínálta lehetőségek szerint kombináljuk. Tárgyszóként a Magyar Pedagógiai Tárgyszójegyzék (MPT) elemei szerepelnek. A tárgyszójegyzék elérhető háttéradatbázisként, amely lehetővé teszi a tárgyszavak kapcsolatrendszerének áttekintését.

Más szakterületek adatbázisai

A pedagógiai szakcikkek is tartalmazó adatbázisok feltáró rendszere a saját szakterületük igényeit követi. Így a feltáró eszközök (pl. tárgyszójegyzék, teaurusz, osztályozási rendszer) az adott szakterület (szociológia, jog, könyvtártudomány stb.) sajátos igényeihez illeszkedik. Ezért ezektől az adatbázisoktól nem is várhatunk a pedagógia jellegzetességeihez igazodó mély feltárást.

A legtöbb esetben a tartalom tükrözésének az eszköze valamilyen tárgyszavazási eljárás, amely azonban jóval generikusabb, mint a PAD feltárásai. A tárgyszavak mögött esetlegesen áll szabályozott szótár (szociológia, könyvtártudományi teaurusz stb.). Az on-line elérhető adatbázisokban a tárgyszavak minden esetben böngészhetők, tehát mód van az áttekintésre. A tárgyszavazásnál tudatos indexelési eljárások alkalmazása nem jellemző.

Példaként nézzünk meg egy cikket az Új Pedagógiai Szemléből, amelyet több adatbázis is feldolgozott:

PAD

Szerző: Báthory Zoltán

Cím és szerző: Változó értékek, változó feladatok : a PISA 2000 vizsgálat néhány oktatáspolitikai konzekvenciája / Báthory Zoltán

Folyóirat: Új pedagógiai szemle

Megjelenés: 52. 10. 2002. – 9–19.p.

Terjedelem: 11

Megjegyzés: Bibliogr. 20.p.

Nyelv: hun

Tárgyszavak: tudásszintmérés ; teljesítménymérés ; képességvizsgálat ; PISA ; Program for International Student Assessment ; 2000 ; közoktatás ; oktatás hatékonysága ; összefüggés ; oktatáspolitikai ; Magyarország ; OECD-országok

Szakcsoport: 522.1, 112

Raktári jelzet: 710.023

SzocioWeb

Báthory Zoltán: Változó értékek, változó feladatok. A PISA 2000 vizsgálat néhány oktatáspolitikai konzekvenciája = Új Ped. Szle. 52. 2002. 10. (9–20.)

M Oktatásszociológia. Nevelésszociológia. Pedagógusok. Tanulók

oktatás; közoktatás; oktatáspolitikai; oktatásügy; PISA 2000; tudás; teljesítmény; hatékonyság; 21. század eleje

Budapesti Corvinus Egyetem Központi Könyvtár

Cím Változó értékek, változó feladatok: A PISA 2000 vizsgálat néhány oktatáspolitikai konzekvenciája / Báthory Zoltán

Folyóiratcikk

ÚJ PEDAGÓGIAI SZEMLE 2002. 52. ÉVF. 3. KÖT. 2002. 52. évf. 10. szám p. 9–20.

Nevek Báthory Zoltán (1931–) (Szerző)

Méretadatok p. 9–20.

Tárgyszavak

Oktatáspolitikai
Teljesítményértékelés
Nemzetközi_sabályozás
OECD-országok
Magyarország
Rangsor

WebKat.hu

Szerző Báthory Zoltán

Cím Változó értékek, változó feladatok

Alcím a PISA 2000 vizsgálat néhány oktatáspolitikai konzekvenciája

Szerzőségi közlés Báthory Zoltán Információhordozó folyóiratcikk (hálózati dokumentum)

Nyelv magyar

Osztályozási jelzetek A szolgáltatás jellege MEK számára átadva 2

Tárgyszavak

tárgyszó Oktatás
tárgyszó Középiszkola
idő 21. század
műfaj Tanulmány

A leggenerikusabb feldolgozásnak a WebKat.hu tűnik, ennek nincs is semmiféle érintkezése a többivel. A másik három rekordnál is csak az átfogó tárgyszavaknál van egyezés: oktatáspolitikai, teljesítmény, Magyarország. A példa alapján is igazolható, hogy mindegyik esetben az adott adatbázis sajátosságainak megfelelő a feldolgozás, a felhasználók számára azonban nem egyértelműek ezek a viszonyok. A vizsgált cikk nem kifejezetten szociológiai, nem is közgazdasági vonatkozású, alapvetően oktatáspolitikai témáról van szó. Az alkalmazott tárgyszavak nem tükröznék hangsúlybeli eltolódásokat a szociológia vagy a közgazdaságtudomány irányába. Úgy látszik, hogy a párhuzamos feldolgozások nem adnak egymáshoz képest többlet-információkat.

1.4. Fejlesztési javaslatok

A felmérésből kitűnik, hogy a neveléstudományi, oktatáspolitikai információk egy része igen sok szakterület érdeklődési körét érinti. ezért a publikációk nem túl nagy, de fontos hányada több adatbázisban is megjelenik. Az egyes adatbázisok válogatási szempontjai nem igazán átláthatóak, így egzaktnak nem lehet tudni, mely publikációk többszörös megjelenésére lehet számítani. A felhasználók szempontjából ez a redundancia nem biztos, hogy zavaró, hiszen számukra az a fontos, hogy a releváns szakirodalomhoz hozzájussanak.

A szolgáltatásokat jobb összehangolással lehetne fejleszteni:

- Az egyes adatbázisok jól látható helyen, informatívan tüntessék fel, mely folyóiratokat dolgozzák fel, mik a válogatás alapelvei, illetve a feldolgozás szempontjai.
- A más szakterületeket érintő folyóiratok cikkeinek feldolgozásánál jó lenne felhívni a figyelmet a szakterületet teljesebben lefedő adatbázisokra.
- Együttműködés kialakítása a szakirodalmi adatbázisok között, esetlegesen egymás közötti rekordcseréről, feldolgozási szempontok összehangolásáról.

- Szükséges lenne rendszeres egyeztetésre a társadalomtudományi gyűjtőkörű adatbázis-előállítók között az alkalmazott terminológiát illetően.

2. Hozzáférés a legfontosabb külföldi szakcikkhez

2.1. A folyóiratbázis

Amint a bevezetőben kifejtettük, a pedagógiai szakirodalom igen széles tematikájú, a szakcikk nagy szóródást mutatnak. Ez fokozottan igaz a nemzetközi szakirodalomra. Szinte felderíthetetlen az a folyóiratbázis, amelyben pedagógiai, oktatásügyi szakirodalmat találhatunk.

A vizsgálat során megpróbáltuk összegyűjteni a Magyarországon nyomtatásban vagy elektronikusan jelenleg hozzáférhető külföldi pedagógiai folyóiratcímeket. A több mint 800 tételt tartalmazó lista pontos információkat ad arról, mely folyóiratok járnak az OPKM-be és mióta, melyek hozzáférhetők interneten és milyen feltételekkel. A lista az egyes folyóiratokhoz tartozó impakt faktor értékeket, valamint a különböző szakirodalmi adatbázisokban való megjelenést is feltünteti.

A magyarországi könyvtárak gazdasági viszonyai megkövetelik, hogy az elektronikus hozzáférésre, főként a nemzeti licensz-szerződések alapján előfizetett teljes szövegű hozzáférésre építsük a szolgáltatásokat (EBSCO, EISZ). A szűkös költségvetés nem teszi lehetővé, hogy a rendkívül nagy folyóirat-választékból a legfontosabbakat is akár nyomtatott formában megvásároljuk. Az OPKM jelenlegi állományában található külföldi folyóiratok kiválasztásánál alapvetően a hagyományok döntöttek, vagyis azokat a folyóiratokat fizeti elő a könyvtár, amelyek hosszú évek óta járnak, és a szakirodalom szempontjából is jelentősnek tekinthetők. A Magyarországon nyomtatott formában hozzáférhető külföldi neveléstudományi folyóiratok száma elenyésző, erre korszerű tájékoztatás nem építhető.

A pedagógiai szakirodalomra jellemző, hogy nagyon sok folyóiratcikk jelenik meg, ezek közül azonban viszonylag kevés az időtálló. Ezen a szakterületen erősen érezhető a publikációs kényszer, a publikációk jelentős hányada vizsgálatokról, felmérésekről szóló beszámoló. Az elméleti, tudományos szakirodalom egy idő után könyv formájában is megjelenik. A használati adatok azt mutatják, hogy a magyar felhasználók szeretik átlátni a teljes szakirodalmi kínálatot, de erősen megválogatják, hogy mit olvasnak el belőle. Ezért a szolgáltatásokat úgy kell szervezni, hogy a kiválasztott cikkeket tudjuk valamilyen formában a használóhoz eljuttatni. Ebben egyrészt a teljes szövegű folyóirat-adatbázisok, másrészt a nemzetközi együttműködés, a könyvtárközi kölcsönzés nyújtanak segítséget.

2.2. A nemzetközi szakirodalom feldolgozottsága

A neveléstudomány jól ellátott szakirodalmi adatbázisokkal, ezek közül azonban nem mindegyik érhető el Magyarországon:

● ERIC:

Az ERIC (Educational Research Information Center) az Egyesült Államokban előállított, máig világszinten legjelentősebb pedagógiai adatbázis. Angol-szász, elsősorban amerikai irodalmat dolgoz fel, főként folyóiratcikkeket. A

tartalmi feltárás fő eszközeként az ERIC saját tezaurszát használja, amely átfogó terminológiai kontrollt ad az amerikai pedagógiai szaknyelvben. Az ERIC deskriptorai és a magyar tárgyszavak közötti kapcsolatot a Magyar Pedagógiai Tárgyszójegyzék angol ekvivalensei biztosítják. A forrás az interneten is hozzáférhető több helyen, különböző változatokban. Magyarországon az adatbázis teljes változata az EBSCO adatbázisai között érhető el.

● **British Education Index (BEI)**

A brit folyóiratokban megjelenő pedagógiai szakirodalmat feldolgozó adatbázis. Rendszere nagyon hasonlít az ERIC-re, a két adatbázis között jelentős átfedés is van. Az ERIC azonban nem dolgoz fel mindent, amit a BEI. A tartalmi feltárás fő eszközeként a BEI saját tezaurszát használja, amely átfogó terminológiai kontrollt ad a brit pedagógiai szaknyelvben. Sokban egyezik, de helyenként eltér az ERIC tezaurszától. A BEI deskriptorai és a magyar tárgyszavak közötti kapcsolatot a Magyar Pedagógiai Tárgyszójegyzék angol ekvivalensei biztosítják. A British Education Index interneten nem érhető el, jelenleg csak archív CD található Magyarországon.

● **FIS-Bildung – German Education Index:**

A német kultúrkör (Németország, Ausztria, Svájc) neveléstudományi és oktatásügyi irodalmát tárja fel. A Német Pedagógiai Kutatóintézet (DIPF) által előállított adatbázis több európai ország intézményeinek együttműködésével készül. A német nyelvű folyóiratok mellett feldolgoz francia, angol és amerikai, illetve nemzetközi folyóiratokat is. Jelenleg 557 664 rekordot tartalmaz, hozzáférhető az OPKM-ben on-line és CD-ROM-on.

● **BIBL – RIVI**

Az olasz pedagógiai szakirodalmat feldolgozó bibliográfiai adatbázis, szabadon hozzáférhető az interneten. 1985 óta épül, jelenleg 20 169 rekordot tartalmaz. Tárgyszavait a European Educational Thesaurusból (Európai Pedagógiai Tezaursz) veszi, amely kompatibilis a Magyar Pedagógiai Tárgyszójegyzékkel.

* * *

Ezek a főbb források, amelyekben idegen nyelvű folyóiratcikkek kereshetők. Valószínűleg kisebb nyelveken (skandináv nyelvek, holland nyelv stb.) is léteznek ilyen források, ezekhez azonban nyelvi akadályokból is nehezebb a hozzáférés.

Megállapítható, hogy angol, német és olasz nyelven rendelkezésre áll a pedagógiai szakirodalom, maguknak a szövegeknek az elolvasása is egyre kevésbé probléma az Európai Unión belül. Felesleges lenne tehát külön magyar nyelven is feldolgozni a szakirodalmat. Inkább arra kell a hangsúlyt fektetni, hogy a külföldi szakirodalmat igénylő felhasználók eltaláljanak ezekhez a forrásokhoz, és segítséget kapjanak a bennük való kereséshez. Az OPKM honlapján, pedagógiai portálján és helyben működő tájékoztató szolgálatával ellátja ezt a feladatot. A Magyar Pedagógiai Tárgyszójegyzék a terminológiai eligazodáshoz nyújt segítséget.

2.3. Fejlesztési lehetőségek

A nemzetközi együttműködésben Magyarország európai uniós tagságával nagy lehetőségek nyíltak. Részt vehetünk nemzetközi projektekből, és könnyebbé vált a kapcsolattartás a partner intézményekkel. 2001-ben elindult a nyolc európai országot összefogó együttműködés a pedagógiai kutatás számára legfontosabb internetes információforrások adatbázisban történő összegyűjtésére és feldolgozására (PERINE-project, www.perine.org). Ennek a programnak Magyarország is résztvevője az OPKM révén. A program további tervei között szerepel a folyóiratcikkek feldolgozásának összehangolása, távlatilag esetleg egy közös Európai Pedagógiai Adatbázis (European Education Index) létrehozása. A hatékonyabb információszolgáltatás problémáját ezen az úton lehetne megoldani. A fentiekben bemutatott nemzeti adatbázisok (BEI, FIS-Bildung, BIBL, PAD stb.) összefogásával létre kellene hozni az ERIC európai párját, az Európai Pedagógiai Adatbázist, amelyben egységes terminológiával, egységes felületen, egységes színvonalon lenne feldolgozva a folyóiratcikkekben megjelenő szakirodalom. A fejlesztés előkészületei folynak, a finanszírozás problémája azonban még nem megoldott.

Magyarországra ezen a területen komoly feladatok várnak, hiszen meg kell oldani a magyar nyelvű adatok idegen nyelvű kereshetőségét. Az OPKM-ben folynak az ilyen irányú fejlesztések, amelyek révén talán a magyar szakirodalom láthatóbbá válik a külföld számára.

3. A vizsgálatra épülő fejlesztések az OPKM-ben

A pályázatban elvégzett felmérések rámutattak azokra a területekre, ahol kisebb befektetéssel azonnali fejlesztések indulhatnak el, amelyek révén rövid távon is javul az információszolgáltatás színvonala:

- Magyarországi neveléstudományi folyóiratok internetes hozzáférhetőségének felmérése, a szabadon hozzáférhető cikkek illesztése a PAD-adatbázis megfelelő rekordjához. A felmérés eredményét egy Excel táblázatban rögzítettük, az adatokat a honlapon hozzáférhetővé tesszük. A szövegek illesztése megkezdődött.
- A nemzetközi folyóiratok elérhetőségéről részletes Excel táblázat készült, az adatokat szintén a honlapon fogjuk közzétenni.
- Az Európai Pedagógiai Adatbázis fejlesztésében részt veszünk, a magyar adatok többnyelvű kereshetőségének tervezése megkezdődött.

Összegzés

A pályázat végrehajtása során elvégzett vizsgálatok elemzése, valamint a következtetések levonása után további feladatnak látjuk a hazai együttműködés fel lendítését, új utakra terelését. Fontosnak tartjuk a rendszeres munkaértekezletek elindítását, amelyeken a további országos fejlesztések alapelveit és módszereit határozzuk meg.

**Varga Katalin–Pallos Zsuzsanna–
Borostyániné Rákóczi Mária**